

BILIM DARASIGA MOS O'QISH MATERIALLARNING INGLIZ TILINI XORIJIY TIL SIFATIDA O'RGANUVCHI TALABALAR UCHUN O'QISH KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIRI

Inogamova Nafisa Abdugapparovna

Ingliz tili amaliy fanlari kafedrası o'qıtuvchısı №
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti, Toshkent.

Annotatsiya. Ushbu maqola EFL talabalarining B1 darajasida o'qish ko'nikmalarini yaxshilash uchun "Graded Readers" dan foydalanish usullarini ko'rsatishdir. Zamonaviy pedagogika va tilshunoslik tadqiqotlariga ko'ra, o'quvchilarga o'zlarining til ko'nikmalarini individual ravishda yaxshilash va oshirishga imkon berish, shuningdek, ta'lim yo'lini tanlashda ularning mavzu pozitsiyasini shakllantirish kabi ko'plab o'qitish taktikalaridan foydalanish tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: Darajaga mos o'qish materiallar, keng qamrovli o'qish, o'qish ko'nikmalarini yaxshilash, grammatika va lug'at tuzilmalari

Annotation. The purpose of this article is to show the ways of using "graded reader" to improve the reading skills of EFL students at the B1 level. According to modern pedagogy and linguistics research, using numerous teaching tactics, such as allowing learners to individually improve and enhance their language skills, as well as forming their subject stance in deciding their educational path, is highly recommended.

Key words: Graded readers, extensive reading, improving reading skills, grammar and dictionary structures

Аннотация. Цель этой статьи — показать способы использования «graded reader» для улучшения навыков чтения учащихся EFL на уровне B1. Согласно современным исследованиям в области педагогики и лингвистики, настоятельно рекомендуется использовать многочисленные тактики обучения, такие как предоставление учащимся возможности индивидуально совершенствоваться и улучшать свои языковые навыки, а также формирование их предметной позиции при выборе своего образовательного пути.

Ключевые слова: материалы для чтения соответствующие уровню, экстенсивное чтение, улучшение навыков чтения, грамматика и словарный запас.

Bilim darajasiga mos o'qish materiallari, asosan, keng qamrovli o'qish (Extensive Reading) sifatida tanilgan, bu o'quvchini qiziqtiradigan katta hajmdagi matnlarni o'qishdir. Tilni o'rganishdan ko'ra, ravon o'qish va umumiy tushunishni rivojlantirishga e'tibor qaratiladi. Turli xil materiallarini o'qish o'quvchilarga o'qish tezligini oshirish va o'qish ishonchini oshirish imkonini beradi.

Bilim darajasiga mos o'qish materiallari o'quvchilarga grammatika va lug'at bilimlarini rivojlantirishga yordam beradi. O'qish paytida o'quvchilar doimiy ravishda notanish lug'at va grammatikani qayta ko'rib chiqadilar. So'z va tuzilmalarni doimiy ravishda takrorlash o'quvchilarga ularni tezroq qayta ishlashga imkon beradi. Bilim darajasiga mos o'qish materiallari o'quvchilarni katta hajmdagi til amaliyotiga duchor qiladi. Yapon talabarlari tomonidan olib borilgan tadqiqotda Ivahori keng ko'lamlı o'qish (Extensive Reading) tilni bilish va o'qish tezligini oshirishga ta'sir qilishini aytdi. Horst (2005) boshqa tadqiqotida ko'p o'qish lug'at boyligini oshirishini aniqladi. Takase (20030) keng ko'lamlı o'qish motivatsiyani oshirishga olib kelishini ma'lum qildi. Tsang (1996) keng ko'lamlı o'qish yozish malakasini oshirishga yordam berishini aniqladi. Elley va Mangubhai (1981) keng qamrovli o'qish tinglash va yozish qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim rol o'ynashini ma'lum qildi.

Bilim darajasiga mos materiallar ikkinchi til o'rganuvchilar uchun ishlab chiqariladi. Hill (2008) ularni "cheklangan leksika va sintaksisdan foydalangan holda ingliz tilini o'rganuvchilar uchun yozilgan kitoblar"

deb ta'riflaydi (185-bet). O'quvchilar o'zlarining o'qish qobiliyatiga qarab o'qiganlarida, ular o'qishga bo'lgan ishonch va ravonlikni rivojlantirish uchun ko'proq imkoniyatga ega bo'ladilar. Bilim darajasiga mos materiallar grammatik tuzilmalar va lug'atni boyitishni o'z ichiga oladi (Nation & Mingtzu, 1999). O'quvchilar o'zlarining tushunish darajasida o'qishlari kerak, chunki o'qish paytida ko'plab notanish so'zlarga duch kelish ularni tushkunlikka solishi mumkin. Bilim darajasiga mos materiallarda yangi lug'at va grammatik tuzilmalar takrorlanadi va o'quvchilar ular bilan tanishishlari uchun qayta ishlanadi. Shu sababli, o'quvchilar sezilarli darajada o'qiganlarida, ularning tushunish qobiliyati rivojlanadi va ular ko'proq o'qishga da'vat etiladi. O'quvchilar Graded Readerlar yordamida o'z malakalarini oshirish imkoniyatiga ega. Waring va Takaki (2003) Bilim darajasiga mos materiallarni o'quvchilar so'z boyligini rivojlantirishga hissa qo'shishini ta'kidlaydilar. Graded Reader materiallari o'quvchilarga "o'qish ko'nikma va ravonlikni egallash, ilgari o'rganilgan lug'at va grammatikani o'rnatish, yangi lug'at va grammatikani o'rganish"da yordam beradi (Nation & Mingtzu, 1999, 356-bet).

Bilim darajasiga mos materiallar yordamida o'quvchilar matnlarda tuzilmalar va so'zlarning qanday ishlashini his qilishadi. Bu tajriba bir vaqtning o'zida ularni muloqotda ushbu lug'at va grammatik tuzilmalardan foydalanishga undaydi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilar o'qish orqali umumiy tilni bilish darajasida muvaffaqiyat qozonishadi. Cho va Krashen (1994) o'quvchilar keng ko'lamlı o'qish orqali tinglash va gapirish qobiliyatini oshirganligini aniqladilar. Bilim darajasiga mos materiallar keng ko'lamlı o'qish uchun zarur materiallardir. O'quvchilar nafaqat til o'rganishning kalitlaridan biri bo'lgan lug'at bilimlarini rivojlantiradilar, balki yozishni ham yaxshilaydilar; leksik bilimlari ortganligi sababli tinglash va nutq qobiliyatlari.

Keng qamrovli o'qishning (Extensive reading) samaradorligi bir qator tadqiqotlarda isbotlangan. Keng qamrovli o'qishning tilni o'rganishga ta'siri haqida ishonchli adabiyotlar mavjud. Eksperimental va kvazi-eksperimental tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, keng ko'lamlı o'qish o'qish tezligini, motivatsiyasini, munosabatini oshiradi va til ko'nikmalarini oshiradi. Ko'p o'qigan o'quvchilar umumiy tilni bilishda muvaffaqiyat qozonishga moyil. Keng qamrovli o'qish lug'at bilimini rivojlantiradi, bu esa o'quvchilarga yozish, tinglash va gapirish qobiliyatlarini rivojlantirish imkoniyatini beradi. Agar o'quvchilar so'z boyligi ko'paygan bo'lsa, bu ko'nikmalarni rivojlantirish afzalroqdir. Bundan tashqari, o'qish o'quvchilarga yangi so'zlar va tuzilmalar bilan tanishish imkonini beradi.

Yangi so'zlar va tuzilmalarga ko'p marta ta'sir qilish o'quvchilarning til bilimlarini oshiradi. Talabalar maqsadli tilni yaxshiroq tushunishlari bilan ular ijobiy munosabatni rivojlantiradilar va til o'rganishga bo'lgan motivatsiyani oshiradilar.

Ingliz tilini xorijiy til sifatida o'rganuvchi talabalar uchun keng qamrovli o'qishni yaxshilash uchun B1 darajasidagi darajalangan o'qish materiallari.

Talabalar katta hajmdagi o'qish materiallarini o'qiydilar. Bu intensiv o'qishdan farq qiladi, unda talabalar odatda qisqa parchalarni o'qiydilar, masalan, darslikdagi parchalarni o'qish. Buning o'rniga, ER (Extensive Reading)da talabalar butun kitoblar, qisqa hikoyalar, autentik maqola va maqolalar to'plamlarini, jumladan, badiiy va badiiy adabiyotlarni o'qiydilar, "O'rmonda sayr", "Sakson kun ichida dunyo bo'ylab", kabi kitoblarni o'qiydilar. "Bee Creek Blues and Meridian", "The Black Cat", "The Mirror Crack from one side", "Shahardagi hayvonlar", "Qog'oz shaharchalar" Jon Keren, Mortal Instruments: "Suyaklar shahri" Cassandra Kler, Stiven Spilbergning "Tayyor o'yinchi", Orson Skott Kardning "Yettinchi o'g'il", "Makbet", "Buyuk umidlar", "Ziravorlar bekasi", "Arvoh", "Rasmiy o'lik", "Uyqu haqidagi fan" kabilar ER (Extensive Reading) dasturiga yordam beradigan o'qish materiallari sifatida tilga olinadi. Bilim darajasiga mos materiallar, keng qamrovli o'qish fondi ta'rifiga ko'ra, til o'rganuvchilar uchun maxsus mo'ljallangan turli janrdagi kitoblardir. Baholash turli yo'llar bilan amalga oshirilishi mumkin. Dawson (1998) ga ko'ra, so'z boyligi odatda cheklangan. Bilim darajasiga mos kitoblarda yangi so'zlarning zichligi past bo'lsa, o'quvchilar taxminiy ma'no ko'nikmalariga ega bo'lishlari mumkin. Keng qamrovli o'qishning birinchi asosiy tamoyiliga muvofiq, Bilim darajasiga mos materiallarni o'quvchilar g'oyasi o'quvchilarga nisbatan oson o'qishga yordam berishdir. Ular, albatta, qiyin kitoblar bilan o'qish faoliyatidan zavqlana olmaydilar va tushunmaslikdan tashvishlanadilar (Dawson, 1998). Shuning uchun, Bilim darajasiga mos materiallar o'qish ko'nikmasini o'stirish uchun yaxshi boshlanish

nuqtasidir. Oxford Publishing, Kembrij va Penguin Readers-da qo'llanilganidek, daraja uchun asosiy ko'rsatkich ham bosh so'zlar soni hisoblanadi. Shunga qaramay, qiyinchilik darajasini belgilash uchun ikkita boshqa ko'rsatkich yoki mezon mavjud. Ular lug'at va tuzilish bilan bog'liq. Lug'atning qiyinligi leksikalarning qanchalik tez-tez ishlatilishi bilan belgilanadi. Bu so'z qanchalik tez-tez ishlatilsa, u shunchalik yuqori darajaga tegishli bo'ladi. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, tilga kirish sifatida o'qish materiallari ingliz tilini o'qitishda ma'lumot, lug'at, jumla tuzilmalari va savodxonlikni rivojlantirishning boshqa jihatlarini ta'minlash uchun muhim manba sifatida ko'rib chiqilgan. Biroq, o'qish jarayonlari, strategiyalari va mikro-ko'nikmalarning murakkabligi o'quvchilar uchun o'qishni egallashda qiyinchiliklar tug'diradi. O'qituvchilar, o'rganish uchun yordamchi sifatida, talabalarining o'qish odatlarini maksimal darajada yuklash uchun mos yondashuvni aniqlashda ham qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. 2013-yil o'quv dasturiga murojaat qilib, o'qishni o'rgatishda tavsiya etilgan ba'zi tartiblar matnga asoslangan ta'lim yoki janrga asoslangan yondashuv orqali bo'lishi mumkin. Matn turlari o'rganish markazi bo'lib qoladi va odatda intensiv o'qish usulida qo'llaniladi. Biroq, faqat ushbu yondashuvni amalga oshirish etarli emas, chunki talabalar ravonlik va aniqlikka ega bo'lishlari kerak.

O'qish jatraxonida yangi so'zlar va tuzilmalarga ko'p marta e'tibor qilish o'quvchilarning til bilimlarini oshiradi. Talabalar maqsadli, tilni yaxshiroq tushunishlari bilan ular ijobiy munosabatni rivojlantiradilar va til o'rganishga bo'lgan motivatsiyani oshiradilar.

Xulosa qilib shuni takidlash joizki, bilim darajasiga mos materiallar bugungi til o'rganuvchilarning ehtiyojlarini qondirish uchun qiziqarli va qulay tarzda o'qish imkoniyatlarini maksimal darajada oshiradi. Ular kichik va katta hajmdagi kitoblar va audio kitoblar bo'lib, badiiy va badiiy bo'lmagan janrlarni o'z ichiga oladi, ular til o'rganuvchi uchun maxsus yozilgan yoki moslashtirilgan, shuning uchun ularni tez va oson o'qiladi. Adabiyotni boshqa tillarda tugatish talabalarga haqiqiy muvaffaqiyat hissini beradi va ularni tobora ko'proq o'qishga undaydi. Shunda, albatta, ular qanchalik ko'p o'qisa, til bilimlari shunchalik oshadi, o'zlarini shunchalik ishonchli his qiladilar va ishtiyoqlari kuchayadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Xarmer, Jeremi: Ingliz tilini o'qitish amaliyoti, Longman, 1993 yil
2. Afg'onistonda hozirda foydalanilayotgan 10-sinf Ingliz tili kursi kitobini baholash Xayber Najafi
3. Solovova E.N. Chet tillarni o'qitish metodikasi. Ma'ruzalarning asosiy kursi: Pedagogika kollejlari talabalari va o'qituvchilari uchun qo'llanma. Moskva: Prosveshchenie, 2002;
4. Smetannikova N.N. O'qishni o'rgatishda strategik yondashuv. – M.: Maktab kutubxonasi, 2005 yil
5. Kembrij ingliz tili malakalari uchun o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish: O'qituvchilar uchun qo'llanma.
6. "Baholangan o'quvchilarning o'qishni tushunishga ta'siri" jurnali 2021-yil 23-iyulda qabul qilingan va 2021-yil 30-iyulda nashr etilgan